

دو فیلسوف شرق و غرب

(۳)

آقاعلی حکیم - کنت دو گوینو

آقای ایرج افشار بنام مکتوبات بهاء به کنت دو گوینو در شماره هفتم مجله ادبی ارمغان اسنادی انتشار داد.

انتشار این اسناد و مدارک تاریخی که بکوشش آقایان مصطفی رحیمی و جمالزاده و ایرج افشار در مجلات یغما و سخن منتشر گشت برای روشن شدن تاریخ ایران بسیار ارزنده و مهم است.

بامراجعه دقیق بکتاب مذاهب و فلسفه در آسیای وسطی و مجموعه اسناد و مدارک گوینو شاید بتوان گفت که این حکیم فرانسوی در تهران با آقاعلی مدرس برخوردی داشت چه بسیاری از شرح احوال فلاسفه اسلامی را از استادالاساتید «آقاعلی حکیم» دریافت نمود.

و در کتاب تاریخ مذاهب و فلسفه در آسیای وسطی گوینو استادان آقاعلی را به تفصیل شرح میدهد، تا آنجا که نگارنده این سطرها اطلاع دارد باین جامعی تا آن زمان هیچیک از دانشمندان شرق و غرب درین باره مطلبی ننوشته اند اینها نمونه‌ای از آشنائی و ارتباط این دو حکیم بزرگ شرق و غرب است.

تأیید این نظر نوشته متین و استوار آقای جمالزاده است که چنین نوشته اند :

صورت علمای روحانی ایران - اسناد دیگری که دلیل بروح کنجکاو و خاطر آگاهی طلب گوینو است دو صورت است از علمای بزرگ تشیع در قرون

اخیر (شماره پرونده ۶۶ و ۶۸ مشتمل بر نام و مقام و تألیفات هریک از آنها).
در اینجا بمناسبت تقدم تاریخی ابتداء بنقل صورت دوم شماره «۶۸»
میپردازیم. این صورت مشتمل بر نام یازده تن از علمای بزرگ شیعه است بترتیب
ذیل باهمان املاء و انشائیکه در صورت آمده است .

باید دانست که جمع آورنده این دو صورت و راقم آنها اسم و نشان خود
را بتصریح نمیگوید و همین قدر است که در آخر صورت اول پس از آنکه یکایک
علما را اسم میبرد و وصف فضایل و کمالات آنها را مینماید و از تألیفات و
و تصنیفات سخن میراند همین که نوبت بخودش می رسد بایکدنیا فروتنی و خضوع
که حقیقتاً انسان را متأثر و متواضع میسازد چنین مینویسد :

این حقیر ادراکی پست و ذهنی کند و سلیقه معوج دارم و بسیار بلیدم و
در خدمت والد خود و ملا آقای قزوینی و حاجی محمد جعفر و حاجی محمد ابراهیم
و آقای سید رضی و میرزا حسن نوری تلمذ نموده ام ولی سودی نبخشید چون
قبول ماده شرط است در افاضه فیض» اما از مضامین اسناد دیگر «میراث گوینو»
که در دست و معروف بوده است به «استادالاساتید» و «حکیم الهی» میآید که این
شخص خود از افاضل عهد و موسوم بوده است به آقای بن ملا عبدالله مدرس
زنوزی ، او صاحب کتاب «بدایع الحکم» است که در سال هزار و سیصد و چهارده
قمری در طهرای طبع رسیده است (۲)

گوینو در کتاب، مذاهب و فلسفه در آسیای وسطی درباره پدر و
استادان آقای حکیم چنین نوشته است :

ملا عبدالله زنوزی - این دانشمند معروف بملا عبدالله مدرس است و پدر
آقای تهران است در حکمت الهی و ماوراء الطبیعه و سیاست مدن و ریاضیات
تبحری داشته و در نفوذ کلام و بلندی فکر شهرت زیادی پیدا کرده است از کتب
او یکی تفسیر مطلوبی است که راجع باحادیث نوشته و دیگری رساله ای است

۱ - وفات زنوزی شب شنبه هفدهم ذی قعدة ۱۳۰۷ هجری قمری اتفاق

افتاده و در حضرت عبدالعظیم مدفون شده «ریحانة الادب»

۲ - یغما شماره مسلسل ۱۵۴ چاپ تهران

که در توحید نوشته و در آن تعصب مذهبی زیادی نشان داده است (۱). این دانشمند در فقه و اصول شاگرد پیدآبادی و در فلسفه شاگرد ملاعلی نوری بوده است گویند روزی در موقعی که مشغول درس بود یکی از شاگردانش با شتاب در حوزه درس وارد شده و با صدای بلند گفت کوجه از فراشان شاهی پر شده است ملاعبدالله توجهی بحرف او نکرده و به بیانات خود ادامه داد کمی بعد نوکری آمد و با استاد گفت صاحب منصبان و فراشان شاهی بطرف خانه او می آیند پس از لحظه ای شاه اسب خود را در مقابل خانه ملاعبدالله نگاهداشت و باعیان و اشرافی که همراه او بودند امر کرد که در همانجا بمانند و خود به تنهایی وارد خانه شد در حوزه درس وارد گردید و در گوشه ای نشست ملاعبدالله خواست به تشریفات پردازد اما شاه باو گفت که بدرس ادامه دهد و خود کتابی برداشت و بمطالعه همان قسمتی که استاد تفسیر میکرد پرداخت و بادقت به بیانات استاد هم گوش میداد «فتحملی شاه بفسفه متمایل بود و پس از اتمام درس از استاد خواست که شاگردان مستعد و بالیاقت خود را باو معرفی کند استاد هم چند نفر را نام برد شاه مبلغی بمنوان انعام بآنها داد و برای تمام شاگردان مبلغی بمنوان مستمری برقرار کرد تا با فراغت خاطر تحصیلات خود را ادامه دهند هدی بسیار ممتازی هم با استاد داد و با کمال احترام از او خدا حافظی کرد و رفت . مردم آسیا عموماً معتقدند که علم مافوق همه چیز است و اگر عملاً این قضیه را آنطور که باشد منظور ندارند ظاهراً نسبت بعلوم احترامی دارند و تعجیبی ندارند که سلطان وقت هم نسبت بمعارف و علوم احترامی نشان بدهد .

۱- آقا عبدالله مدرس زوزی. یکی از بزرگان علما و فضلاء آذربایجان بوده در سنه ۱۲۵۷ مرحوم شده و کلمات «روح عبدالله همی روحانیان را پیشوا» حاکی از آن تاریخ میباشد ، لمعات الهیه در اثبات واجب الوجود و انوار جلیه در شرح حدیث کمیل از جمله آثار آن بزرگوار است . دانشمندان آذربایجان تألیف محمدعلی تربیت ص «چاپ تهران» نسخه انوار الجلیه در کشف اسرار علویه بفارسی در کتابخانه مرتضی مدرسی چهاردهی و کتابخانه دانشگاه تهران موجود است .

حاج محمد جعفر لاهیجی - این دانشمند نیز مدت چهل سال مشغول مطالعه بوده و مدت سی سال هم بتدریس و تبلیغ اشتغال داشته است تفاسیر بسیاری بر اشعار صوفیه نوشته و آقا علی که اکنون استاد مدرسه سهسالار تهران است بر بیانات او تفسیراتی نوشته است

حاج محمد جعفر نیز از شاگردان ملا علی نوری بوده است .

حاج محمد ابراهیم نقشه فروش - در همان اوقات که ملا عبدالله مشغول تدریس بود حاج محمد ابراهیم هم علوم ماوراءالطبیعه را تدریس میکرد و در این فن تبحری داشت .

بعلاوه در میان صوفیان هم مقام بلندی را احراز کرده بود مخصوصاً آقا علی تهرانی در مدرس خود یعنی در مدرسه مادر شاه بیانات او را تحت مطالعه قرار داده و بتفسیر آنها میپردازد حاجی مذکور از شاگردان ملا علی نوری و ملا اسماعیل بوده است .

میرزا محمد حسن نوائی پسر ملا علی نوری - در نزد فلاسفه و صوفیان مقام بلندی داشت نظر با استعداد و هوش نافذی که داشت در زیر دست پدر پرورش یافت و فلسفه را در نزد ملا محمد علی نوری تحصیل کرد ولی سایر شعب علوم را در نزد پدر خود فرا گرفت .

آقا علی تهرانی مدت پنج سال در نزد او بخواندن کتاب اسفار و شفای ابن سینا و کتاب مفاتیح الغیب اشتغال داشته است (۱)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی